

Két kulcsmondat

1996.06.27

Aki alkalmat kínált az itt következők elmondásához, a jobboldalinak mondott újságírók egyike. Életéről vajmi keveset tudok, de éppen ez a kevés szolgál mondandóm alapjául: hazánk napnyugati határán túl élt évtizedeken át, volt a müncheni Szabad Európa Rádió munkatársa is, itthon a fordulat után tűnt fel. Cikkei és a róla elterjedt hírek alapján diabolikus jelenségnek képzelhetnénk. Holott valószínű, hogy olyan ember, mint bárki más. De ha írni kezd, valami irtózatosszerű sérelem vezeti a kezét.

Ki bántja?

A rádió Vasárnapi Újságjában arról kérdezték, van-e most sajtószabadság Magyarországon. Azt válaszolta, hogy nincs, és ehhez még elfogultnak sem kellett lennie. Ehhez lehet valaki jobboldali is, baloldali is. A sajtószabadság tudniillik csakugyan hibádzik, ez valahogy a dolog természete. Hol a politika urai korlátoznak bennünket, hol a pénz urai; különbség csak a korlátozás mértékében és módszereiben lehet. Ha a mérték csekély, a módszerek kifinomultak, támadhat annak illúziója is, hogy szabadság van. Nálunk, most, senkinek sincs ilyen illúziója. És vitája sincs ekörül senkinek a rádióban megkérdezett kollégával.

De válaszában volt egy érdekes mondat. Kulcsmondat, ha úgy tetszik, mert válasz nyerhető segítségével egy mentalitás magyarázatára. **Eörsi István** kezdte emlegetni, aki lám, ugyancsak bevallja őszinteségi rohamában a sajtószabadság sérelmét, majd jött az a bizonyos mondat, melyet nem szó szerint, de remélem, lényege szerint idézek: „Mert fura gondolatok támadhatnak – mondta **Eörsiről** – olyan ember fejében is, aki itthon élte át a Kádár-korszak évtizedeit, ezért átítatta őt e korszak szellemisége.” Ezt mondta napnyugatról hazatért kollégánk, s hogy épp a demokratikus ellenzékiek közt is gerillaharcosnak számító **Eörsi** volna az, akit olyan nagyon átítatott a Kádár-korszak szellemisége, és nem mi többiek, köztünk is a volt múzeumigazgatók, vendéglátó-ipari vezetők meg tervehivatali osztályvezetők, igencsak kérdéses ugyan, de általában igaz, hogy aki sokáig él egy politikai közegben, hasonul hozzá. Az ellenzéki és disszidens orosz író, a Párizsban élő Goncourt-díjas Andrei Makine épp most mondta a Magyar Televízióban: ő még mindig szovjet mentalitású kelet-európai értelmiséginek érzi magát.

Ám, ha a Kelet embereire igaz ez, igaznak kell lennie a napnyugat embereire is. Mondom tehát az én kulcsmondatomat: „Indulatos kollégánkban fura gondolatok támadhatnak, mert nem itthon élte át a Kádár-korszak évtizedeit, ezért átítatta őt egy a mienkétől különböző szellemiség.” És ezzel kényes kérdéshez érkeztem. Így hangzik: azoknak a magyar honfitársainknak, akik nem a hazában és nem velünk élték át az elmúlt évtizedeket, van-e – nem joguk, mert az persze hogy van – kompetenciájuk ahhoz, hogy ítéletet mondjanak rólunk? Minthogy nem érezhetik át, ami számunkra természetes, érthetik-e egyáltalán? Az ember folyton választ: mit fogad el, mit nem. De a kínálat sohasem tisztán fekete-fehér. Elfogadom 1970-ben, amit a hatalom a civilizálódásért tesz, a kultúra támogatásáért, a népjólétért. De nem fogadom el a „típusterves” civilizációt, a kultúra politikailag szelektált támogatását, a népjóléti intézkedések mögött a lekenyerező szándékot. Érti ezt, aki merev kommunizmus-antikommunizmus kategóriákban gondolkodik? Szemrehányásokat kapok egy berni magyartól, miért pártoltam annak idején Kádár Jánost egy vitában. A szemrehányást rossz helyre címezi, alighanem egyik névrokonommal téveszt össze. De ha pártoltam volna Kádár Jánost? Mondjuk Erich Honeckerrel, Gustav Husakkal vagy Ceausescuval szemben? Ha védtem volna a járhatóbbnak ígérkező magyar különutat? Érti ezt a nem is csekély

disztinkciót, akinek egyik kutya, másik eb? Még az igazán jóindulatú Habsburg Ottó is azt írta, épp e hasábokon, hogy csak azt vették fel nálunk egyetemre, aki belépett a pártba. Hogy Rákosiék idejében nem kötelességnek, hanem kitüntetésnek számított, Kádárék idejében meg egyre kevésbé számított: párttag-e az egyetemre jelentkező vagy sem? Lehet, hogy ezt is csak mi, közvetlen részeseink tudjuk?

Csak hogy akkor kollégánk indulatainak alkatán túli egyik lehetséges forrása az ismerethiány. Nem tudja, kik vagyunk, mivé formáltak bennünket viszonyaink, milyenné formáltuk mi a viszonyainkat. Hogyan hasonultunk hozzájuk, hogyan hasonítottuk őket hozzánk. Szeretné, ha olyanok volnánk, mint ő, és dühös, hogy másmilyenek vagyunk. Ki bántja tehát? Mi bántjuk. Ami másságunk bántja. Ez az, amit irtózatossérelmeként él át most.

Mit tehetnénk az érdekében, hiszen kár volna verbális tehetségét sérelmi szózuhatagokba fullasztania. Tanácsot adhatunk neki. Figyeljen minket tovább, kritikai figyelemmel természetesen, de a megfigyelő pozíciójából fakadó empátiával is. Ha aztán ért majd valamelyest bennünket, ne tegyen úgy, mint némely sorstársaink, akik elhatározott amnéziájukban úgy viselkednek, mintha sohasem igyekeztek volna jelesre vizsgázni marxizmusból, mintha nem énekeltek volna mozgalmi dalt nyári táborozáson, vagy nem vonultak volna fel Kádár János előtt május elsején. Érezzen is velünk tehát, sőt valamelyest hasonuljon hozzánk.

Mi vagyunk többen.

Faragó Vilmos

Reagálás:

Magyar Hírlap, 1996.07.08. Lovas István: Ellentétpárok + Faragó Vilmos válasza